

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 3,p. 1-19, March 2013

ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI ÜZERİNE ÇİFTÇİ ALGISI: YEŞİLDERE ÖRNEĞİ (DENİZLİ)

*FARMERS' PERCEPTION ON LAND CONSOLIDATION: YESİLDERE CASE
(DENİZLİ)*

Yrd. Doç. Dr. Selahattin AKŞİT

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the perception of farmers on the land consolidation activities aspect to the expected benefit. Based on FAOs technical guidelines and food requirements for the world, the need of land consolidation for agricultural land is increasing rapidly. For this reason, the consolidating lands through land exchanges to form plots that are better adapted to their proper use (e.g. plots are larger and/or better shaped), a new idea started to be implemented in different areas of the world, has been a pioneer. In this context, land consolidation means a comprehensive reallocation procedure of a rural area consisting of fragmented agricultural or forestry enterprises or their parts. For rural development, land consolidation is used in several countries in the Continental Europe. Land consolidation projects have been implemented in Turkey since 1961. Acıpayam - Yeşildere is one of them completed in 2008. The data collection phase, the "*structured interview*" method was used to determine the differences and the similarities in the information obtained between the 31 farmers in order to make comparisons after the land consolidation. The interpretation of the obtained data, descriptive analysis was used to reduce the masses to identify and understandable manner. Due to a decrease in the presence of the land and no harvesting, land consolidation created the negative

perception on farmer. However, the most of farmers due to useful effects as irrigation, transportation, fuel efficiency, fertilization and land use has created a generally positive perception.

Key Words: rural development, land consolidation, perception of farmer, Denizli, structured interview

Öz

Bu çalışmanın amacı; arazi toplulaştırma çalışmalarının beklenen faydayı sağlayıp sağlamadığına ilişkin çiftçi algısının ortaya konulmasıdır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) yönergelerine göre dünya için gıda gereksinimleri, tarımsal arazi için arazi toplulaştırması ihtiyacı hızla artmaktadır. Bu amaçla arazilerin doğru kullanımına uygun olan (örneğin araziler büyük ve / veya daha iyi biçimli) belirli geometrik formlarda parseller oluşturma olarak bilinen arazi toplulaştırması, dünyanın farklı alanlarında uygulanmaya başlanmış yepyeni bir düşüncenin öncüsü olmuştur. Bu bağlamda, arazi toplulaştırma parçalanmış tarım veya orman işletmelerinde kapsamlı bir düzenleme anlamına gelir. Kırsal kalkınma amaçlı arazi toplulaştırması kıta Avrupa'sındaki birçok ülkede kullanılmaktadır. Türkiye'de 1961'den beri çeşitli bölgelerde arazi toplulaştırma projeleri yürütülmektedir. Bunlardan bir tanesi de Acıpayam - Yeşildere'de 2008 yılında gerçekleştirilen arazi toplulaştırma projesidir. Veri toplama aşamasında, arazi toplulaştırması sonrası arazi sahiplerinin ve işletmecilerinden elde edilen bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmak amacıyla 31 çiftçi ile yapılan "yapılandırılmış görüşme" yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilen yorumlanmasında veri yığınlarını tanımlamak ve anlaşılabilir biçimde indirgemek için betimleyici analiz kullanılmıştır. Arazi varlığındaki azalma ve hasat yapamamaktan kaynaklanan zararlar arazi toplulaştırmasına karşı olumsuz algıya karşın, çiftçilerin önemli bir kısmında sulama, ulaşım, yakıt tasarrufu, gübreleme ve araziyi kullanma kolaylığından dolayı genelde olumlu algı gelişmiştir.

Anahtar Kelimeler: kırsal kalkınma, arazi toplulaştırma, çiftçi algısı, Denizli, yapılandırılmış görüşme

GİRİŞ

XXI. yüzyılda dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması dünya kaynaklarının kullanımı ve paylaşımı problemini ortaya çıkartmıştır. Yüzyılın başında 900 milyon olan dünya nüfusu, 1960 yılında 3,0 milyara ve 1987 yılında 5,0 milyara 2012 yılının sonunda ise 7 milyarı geçmiştir. Türkiye'de durum dünyadakinden farklı değildir. Türkiye'nin nüfusu 1927 yılında 13,5 milyon iken, 1960 yılında, dünyadaki artış hızından daha yüksek oranda artışla 33 yılda iki katına, 28 milyona, günümüzde ise 75,6 milyona yükselmiştir (TUİK, 2013). İnsanlık bir dünyaya sahipken, taleplerin karşılanabilmesi için 1,3 dünyaya gereksinim söz konusudur. Nüfustaki bu artış hızlarına karşın dünya kaynaklarının sabit kalması beraberinde tarım veya tarım dışı

toprakların parçalanmasına neden olmaktadır. Arazi bir devletin en büyük kaynağı ve kırsal yerleşmelerin temel zenginliğidir. Özellikle, tarımsal arazilerdeki bu tür parçalanmalarda mevcut kaynakların verimli kullanılmasını zorlaştırmaktadır.

Bunun sonucunda belirli geometrik formlarda parseller oluşturma olarak bilinen arazi toplulaştırması (landconsolidation), dünyanın farklı alanlarında uygulanmaya başlanmış yepyeni bir düşünceenin öncüsü olmuştur. Bu bağlamda, arazi toplulaştırma parçalanmış tarım veya orman işletmelerinde kapsamlı bir düzenleme anlamına gelir (Vitikainen, 2004:25).

Arazi toplulaştırması işleminin yasal olarak tanımlanmış amaçları ülkeden ülkeye değişir. Genel amaç; arazi bölünmesinin önüne geçmek ve uygun kullanımını teşvik etmektir. Bunların doğru kullanımına uygun olan belirli geometrik formlarda parseller oluşturmak için arazi takası yoluyla araziler birleştirilir veya toplulaştırılır. Aynı zamanda, görelideğer normal olarak sabit tutularak, yol ve drenaj şebekesinin geliştirilmesi, farklı yapı, peyzaj, çevre yönetimi ve koruma projeleri ve hedefleri için gerekli diğer fonksiyonları olarak arazi toplulaştırma uygulanabilir.

XX. yüzyılın sonlarında tüm Avrupa'nın arazi toplulaştırma mevzuatında yeni tarımsal ve sosyo-politik talepler dikkate alınarak arazi toplulaştırma konusunda hızlı değeriklikler oldu. Arazi toplulaştırma, üretim maliyetlerini düşürerek kontrollü bir şekilde ve tarımsal üretimde verimlilik artışı için bir araç olarak görüldü. Bununla birlikte arazi toplulaştırma amaçları arasına, sosyal, ekolojik ve kültürel yönler de dâhil edildi. Mevzuat değeriklikleri ile birlikte geleneksel arazi toplulaştırması, örneğin Hollandalı kırsal kalkınma kanunu (Wet Inrichting Landelijk Gebied), Alman arazi toplulaştırma kanunu (Flurbereinigungsgesetz)'nda olduğu gibi, özellikle orta Avrupa'da, peyzaj ve doğa korumanın artırılması ve çeşitli rekreasyon alanı projelerinin uygulanması, altyapının iyileştirilmesi için kullanılabilecek çok boyutlu kırsal kalkınma modeli haline dönüşmüştür (Tenkanen 1994, s 4). 1990 yılından sonra kırsal kalkınmadaki hızlı değerişim, arazi toplulaştırması projelerinin tamamlanma sürelerinin hızlandırılması ihtiyacını doğurmuştur. Aynı zamanda proje finansman için toprak sahipleri ve ulusal ekonominin hem sınırlı potansiyelleri uygulama maliyetlerini düşürmek için ayrı bir baskı unsuru olmuştur (Backman, 2002:6-9, Sonnenberg, 2002:2).

Türkiye'de de tarım işletmelerinin sahip oldukları araziler miras ve diğer nedenlerle her geçen gün daha da küçülmektedir. 1950 yılında işletme sayısı 2,2 milyon, ortalama işletme büyüklüğu de 100 dekar iken, 2000 yılında işletme sayısı 3,02 milyona çıkarken ortalama işletme büyüklüğu 61 dekara düşmüştür. İşletme ölçeği küçülürken parça sayısı da artmaktadır. Bugün işletme başına 7 parça arazi düşmektedir (<http://www.tarimreformu.gov.tr/>). Bu durumun yaratmış olduğu problemler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de arazi toplulaştırması yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de 1973 yılından beri Arazi düzenleme çalışmaları

farklı mevzuat ve kurumlar tarafından yapılmaktadır. Bu da beraberinde uygulama problemlerini gündeme getirmektedir (Ulger ve Çay, 2012:1).

Türkiye’de işlenebilir tarım arazisi miktarı 25 milyon hektar olup, ekonomik olarak sulanabilir arazi miktarı 8,5 milyon hektardır. 2010 yılı verilerine göre halk sulamaları da dâhil olmak üzere yaklaşık 5,3 milyon hektar alan sulamaya açılmıştır. Böylece ekonomik olarak sulanabilecek tarım arazisinin % 62’si sulama imkânına kavuşturulmuştur. İleriki yıllarda sulamaya açılacak alan ise 3,2 milyon hektardır.

Sulamaya açılmış alanlarda sulama oranları bölgelere ve tesislere göre değişmekle birlikte % 20 ile % 80 arasında değişmektedir. Sulama oranlarının düşük olması milli ekonomi için önemli gelir kayıplarına yol açmaktadır. Sulama şebekelerinde, sulama oranlarının ve sulama randımanlarının düşük olmasının en önemli nedenlerinden birisi de sulama projelerinin toplulaştırmasız ve tarla içi geliştirme hizmetleri dikkate alınmadan inşa edilmesidir. Ülke nüfusunun yarıya yakınının tarımsal aktivitede bulunduğu dikkate alınır, kırsal kalkınma açısından da arazi toplulaştırmasının ne derece önemli olduğu daha net anlaşılacaktır.

Türkiye’de, tarımsal yapının ıslah edilmesi ve uygun işletme büyüklüklerine ulaşması, tarım sektörünün sorunlarının çözülmesi ve çiftçilerin uluslararası rekabette başarı elde edebilmesi için önem arz etmektedir. Türk tarım sektörünün iyileştirme bekleyen yapısal sorunları arasında ise “Arazi Toplulaştırması” ilk sıralarda yer almaktadır.

Halen, yöntemi ve içeriği gereği günümüzün modern tarımsal teknik ve teknolojilerine cevap verip vermediği tartışılan bu yöntemin uygulanıyor olması beraberinde problemleri de yaratabilmektedir. Belirtilen yöntem kullanılarak yapılan toplulaştırma çalışmalarının beklenen faydayı sağlayıp sağlamadığına ilişkin olarak çiftçi algısının araştırılmasına gereksinim duyulmuştur. Türkiye’de arazi toplulaştırması üzerine yapılan araştırmalarda genellikle toplulaştırmanın olumsuz yanlarından bahsedilmemektedir (Parlak 2010, Boyraz ve Üstündağ 2008, Uçar ve Kara 2006, Tulukcu ve Çağla 2005, Oğuz ve Bayramoğlu 2004, Demirel 1999). Sadece Altıntaş ve Akçay (2009) çalışmalarında arazi toplulaştırmasının çiftçiler tarafından olumsuz yanları değinmiştir. Bu amaçla, arazi toplulaştırmasından beklenen yararların ne düzeyde gerçekleştiğini ölçmek için toplulaştırma çalışmaları 2008 yılı itibarıyla tamamlanmış olan Yeşildere beldesinde (Acıpayam) çiftçilerin arazi toplulaştırmasına yönelik algıları araştırılmıştır.

ÇALIŞMA SAHASI

Araştırma sahası; 37° 23’ 41’’ - 37° 28’ 14’’ K enlemleri ve 29° 25’ 39’’ - 29° 29’ 29’’ D boylamları arasındaki Denizli İli, Acıpayam İlçesi Yeşildere Beldesi arazi toplulaştırma bölgesidir (**Şekil 1**). Bu saha ortalama 860 metre yükseklikteki tektonik ve karstik yapıdaki Acıpayam Ovasının kuzey bölümünü doğudan sınırlayan Eşler Dağı’nın (2258 metre) batıdaki uzantısı durumundaki Mallı Dağının (1778 metre) hemen ovaya geçiş gösterdiği 1000 metre yükselti eğrisinin altında ve sözü edilen dağ

ikiye bölen derin vadinin aşağı ucunda kurulmuş (şen, 1988: 127) bir belde yerleşmesi ve onun tarımsal arazisidir (şekil 2).

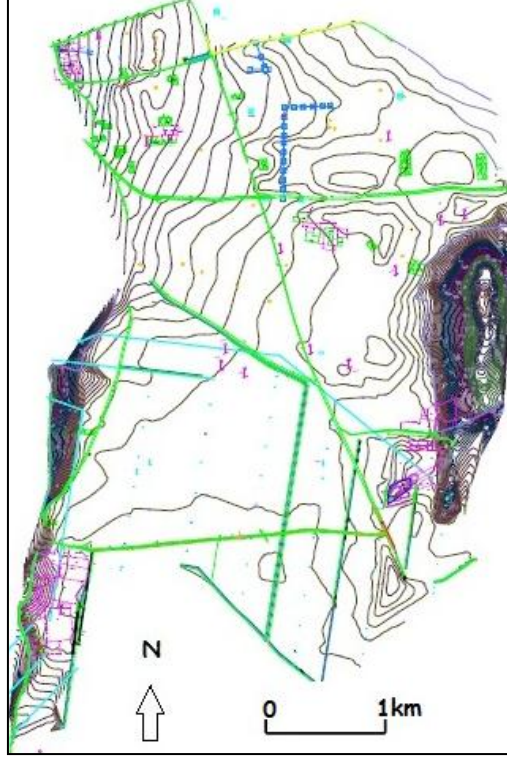

şekil 1: Lokasyon Haritası

İklim özellikleri açısından; 35°K ve 60°K enlemleri arasındaki batı rüzgârları kuşağı içerisindeydir. Kış döneminde soğuk cephenin hâkimiyetinde çeşitli siklon ve antisiklon koşularının etkisi altında olup, bulutlu ve yağmurludur (Erinç 1957, Ardel 1973, Atalay 1987, Koçman 1993 akt: Akşit 2003:196). Yazlar ise soğuk cephenin kuzeye çekilmesi ve sıcak karasal hava kütesinin etkisinde kalması nedeniyle sıcak ve kuraktır. Sonuç olarak saha tipik yarı kurak iklim özelliği gösterir (Akşit2004: 53).

Tektonik yapısı gereği verimli bir tarım arazisi olması bir avantaj olmasına karşın, iklimin neden olduğu olumsuz yaz kuraklığının etkileri tarımsal sulama ile giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de en son gerçekteştirilen arazi toplulaştırma çalışma örneklerinden biri olması ve araştırmacının alana ulaşabilirliği çalışma sahasının seçiminde önemli rol oynamıştır.

Şekil 2. Topografya Haritası

Kaynak: Denizli İl Özel İdaresi Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü, 2013

MATERYAL ve YÖNTEM

Bu araştırmada; *arazi toplulaştırması faaliyetlerinin arazi sahibi çiftçiler üzerinde nasıl bir algı oluşturduğu* belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın temel materyalini Denizli ili, Acıpayam ilçesi Yeşildere Beldesi'nde gerçekleştirilmiş olan arazi toplulaştırması sonrası arazi sahiplerinin ve işletmecilerinden elde edilen bilgiler arasındaki uyum ve uyumsuzluğu saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmak amacıyla 31 çiftçiyle yapılan **30 sorulu** "*yapılandırılmış görüşme*" yöntemi (Brannigan, 1985 akt: Yıldırım ve Şimşek, 2003: 93) kullanılmıştır.

Araştırmaya konu olan arazi sahiplerinden arazi toplulaştırmasına ilişkin benzer tür bilgilerin alınması amacıyla görüşme formu hazırlanmıştır (Patton, 1987, akt: Yıldırım ve Şimşek, 2003: 95). Görüşme formundaki sorular, toplulaştırma öncesi ve sonrasına yönelik olmak üzere 2 ana kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler içerisinde toplam 4 adet açık uçlu soruda sorularak sınırlama yapılmaksızın yanıt alınmaya çalışılmıştır.

Çiftçilere, araştırmanın amacı ve görüşme formundaki sorular hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmaya istekli çiftçilere 2011 Eylül ayında bireysel olarak uygulanmıştır. Bu görüşmeler, daha çok, önceden hazırlanan ve ne tür soruların ne şekilde sorulup, hangi verilerin toplanacağını en ayrıntılı biçimde saptayan, görüşme planının aynen uygulandığı bir görüşmedir. Yanıtlayıcıdan önceden belirlenmiş yanıt

kategorileri içinde önceden belirlenmiş bir dizi soruyu yanıtlaması istenmiştir. Görüşme, aynı zamanda standartlaştırılmış ve bütün yanıtlayıcılara, tüm sorular, aynı sırada ve standartlaştırılmış bir biçimde yöneltirmiştir. Görüşmeyi yapan, görüşme esnasında yönlendirici olmamak için tarafsız kalmıştır. Büyük oranda cevap seçenekleri bütünü ile yapılandırılmış olduğu için bir nicel veri toplama tekniği niteliğinde gerçekteştirilmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni arazi sahibi çiftçiler bağımsız değişkeni ise arazi toplulaştırmasıdır. Elde edilen verilen yorumlanmasında veri yığınlarını tanımlamak ve anlaşılabilir biçimde indirgemek için betimleyici analiz kullanılmıştır. Bu yolla frekans dağılımları, değişkenler arasındaki ilişkilere bakılarak değişkenlerin ve değişkenler arası bağın karakteri ve özellikleri (Erdoğan, 2003:267) açıklanmaya çalışılmıştır. Soruların büyük bölümünü cevaplayan ama bazı sorularda fikir belirtmeyenler "karasız" olarak değerlendirilmiştir.

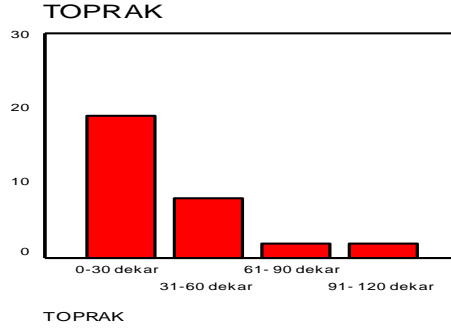
BULGULAR

Tarım alanlarının artırılması olanaklı olmadığından artan nüfusun gıda talebini karşılayabilmek için mevcut kaynakları daha ekonomik ve etkin kullanmak gerekmektedir. Bu nedenle birim alandan alınan verimin ve elde edilen gelirin artırılması gerekir. Yeni teknoloji ve tarımsal uygulamaların doğru bir şekilde uygulanması ile verim artışı, üretim maliyetlerinin düşürülmek suretiyle gelir artışı sağlanabilir. Bu bağlamda, arazileri daha verimli kullanma imkânı sunan; üretim maliyetlerini düşürmesi, tarımsal uygulamaların etkinliğini artırması ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin yatırım maliyetlerini büyük ölçüde azaltması yönüyle arazi toplulaştırması önem kazanmaktadır (Akçay ve Angın, 1989 akt: Altıntaş ve Akçay, 2009: 35).

Türkiye'de arazi toplulaştırma çalışmaları ilk defa Konya ili Çumra ilçesi Karkın Köyü'nde 1961 yılında yapılmıştır. Türkiye'de uygulama çalışmaları eski KHGM (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü) tarafından 24 Eylül 1979 tarihinde yürürlüğe giren Arazi Toplulaştırma Tüzüğüne göre (ATT) ve 22 Kasım 1984 tarihinde kabul edilen Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu'nun 6. maddesi ve bu kanuna göre çıkarılan Yönetmeliğin 20 ve 29.madde hükümlerine göre TRGM (Tarım Reformu Genel Müdürlüğü) tarafından yapılmaktadır. Çalışmalar KHGM tarafından Türk Medeni Kanunu'nun 678. maddesine göre, TRGM tarafından ise 3083 Sayılı Kanuna göre yürütülmüştür. 28.01.2005 tarihinde KHGM kaldırılmasından sonra bu tür çalışmalar İl Özel İdarelerince yapılmaya başlanmıştır. Arazi toplulaştırma uygulamaları isteğe bağlıdır. Buna göre toprak sahiplerinin 2/3'ünün istemesi topraklarının tüm alanın yarısından fazla olması durumunda, sulama ve toplulaştırma kabulünün sağlanması halinde arazi toplulaştırma kararı alınmasına imkân vermektedir (Tulukcu ve Çağla 2005: 10).

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre; Yeşildere'de 284 hanede 1136 kişi yaşamaktadır (2012). Bu hane halklarından 31 çiftçi ile gerçekteştirilen bu

çalışmada görüşmeye katılanların 27'si erkek ve 4'ü kadındır. Belde sınırları içerisindeki toplam arazi varlığı 13.677 dönümdür. En büyük arazi varlığına sahip olan kişinin 200 dönüm arazisi bulunmaktadır. Bu nedenle belde sınırları içerisinde genelde küçük işletmeler yaygındır denilebilir. Arazi sahiplerinin % 63,1'i (19 kişi) yani yarıdan fazlası 30 dönüm (dekar) ve altı toprak sahibi kişilerdir. Yaklaşık olarak %25,8'i (8 kişi) 31- 60 dönüm araziye sahip iken, 61-90dönüm toprak sahibi ancak %6,5 (2 kişi), 91dönümden büyük arazi varlığına sahip olanda %6,5 (2 kişi) dir (**Şekil 4 ve tablo 1**). Bu arazilerinin de ortalama 4-5 parçadan meydana geldiğini belirtilmiştir.

Şekil 3 Arazi Mülkiyet Büyüklüğü

Yeşildere toplulaştırma projesi de 3083 Sayılı Kanuna göre gerçekleştirilmiş olup, arazi toplulaştırma tüzüğü'nün 4a maddesine göre "parsellerin tarımsal sulama yöntemlerinin uygulanmasını, toprak koruma önlemlerinin alınmasını güçleştirecek kadar küçülmüş ya da biçimlerinin bozulmuş veya dağılmış olması" toplulaştırmanın nedenlerindedir. Toplulaştırmayı gerekli kılan parçalanmanın nedenleri arasında %90 miras ve intikal yoluyla parçalanma gösterilmiştir. Bu yönüyle çiftçilerin %87'si arazinin sulama yöntemine imkân vermeyecek kadar parçalı olduğunu belirtmiş ve %54,8'i toplulaştırmayı kendilerinin istediğini, devlet tarafından projenin uygulamasının gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir. Toplulaştırma sonrası arazilerin tekrar parçalanması mümkün mü diye sorguladığımız da "evet" ve "hayır" ların hemen hemen eşit oranda olduğu gözükmektedir. Çünkü toplulaştırma yapılan arazilerde tekrar parçalanmayı arazi toplulaştırma tüzüğü izin vermese de, miras hukukuna göre arazilerin yeniden parçalanmasının önüne geçilememektedir (**Tablo 1**).

Toplulaştırma projeleri öncesi, proje idaresince arazi malikleri ile köy veya belediye temsilcilerinin katıldıkları bir toplantı düzenlenerek projeye giren işler ayrıntılı olarak açıklanır ve arazi toplulaştırmasına karar verilir. Bu amaçla, proje öncesi mahalle kahvesinde çiftçilerle bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Fakat çiftçilerin %71'i bilgilendirme çalışmalarından haberdar olduklarını, %25,8'i haberlerinin olmadığını belirtmiştir. Toplantının kahvede düzenlenmesi bir anlamda kadın işletmecilerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Görüşmeye katılan kadın işletmecilerin "kahvede toplantı yapılmış" olarak bahsetmelerinden bu yargıya ulaşılmıştır. Bu nedenle bütün arazi sahiplerine ulaşmak mümkün olmadığı için arazi sahiplerinin istekleri tam olarak yerine getirmek mümkün olmamıştır. Yapılacak işler

arasında bulunan drenaj kanallarının toprak için yararlı olup olmadığı sorgulandığında %87,1'i olumlu görüş belirtmiştir (**Tablo 1**). Bilgilendirme toplantısının yapılacak işler denilince su kanalları, arazi tesviyesi ve yollar olarak akıllarında kalmıştır. Proje sonrası, beldenizde (köyünüzde) neler yapıldı sorusuna da benzer yanıtlar verilmiştir(**Tablo 2**).

Denizli İl Özel İdaresi'nden elde edilen bilgiler yine de arazi toplulaştırma sürecine; çiftçilerin imzalı beyanları alınarak başladığını göstermektedir. Toplulaştırma yapılacak alanda çalışmaların ne zaman başlayacağına ilişkin toplulaştırma tüzüğü'nün 10. Maddesine istinaden bir yıl önceden çiftçiler haberdar edilmiştir. Belirli dönem üretim yapılamayacağına dair muafa katlarını vermiş olmaları nedeniyle de, %93,5'i bir yıl üretim yapamamış olmasına karşın her hangi bir şekilde hak talebinde bulunamamış ve kayıpları karşılanmamıştır (**Tablo 1**). Kamu yararı güdülen bu tür projeler, bazen bütün gelir kaynağı arazisinden gerçekleştireceği ürünü olan çiftçilerin ekonomik çıkmaza sokulmasına da neden olabilmektedir.

Çeşitli nedenlerle parçalanmış ve optimum işletme büyüklüklerini kaybetmiş olan tarımsal üretim ortamlarının yeni bir düzenleme ile birleştirilmesi olarak da tanımlanabilecek arazi toplulaştırması çalışmalarının en zor, en kritik ve en zaman alıcı aşaması ise "Arazi Derecelendirme ve Toprak İndeksi Belirleme" işlemidir. Toprak Endeksini kısaca toprağın verimliliğini etkileyen faktörlerin çarpımı olarak özetleyebiliriz (Parlak, 2010: 13-14). Bir parselin değeri, genelde konum itibarı ile o parselin sahip olduğu özellikler ile doğrudan ilişkilidir (Frizzell, 1979, akt. Yomralıoğlu, 1992:31). Arazi toplulaştırma projelerinin başarısı, mal sahiplerine ait düzenleme öncesi parsel değer dağılımı ile düzenleme sonrası değer dağılımlarının mutlak suretle birbirlerine paralel olmasına bağlıdır. Ancak böyle bir yaklaşım ile bütün parsel sahiplerini eşit bir şekilde etkilemesi sağlanarak, uygulamadaki haksızlıklar ortadan kaldırılabilir (Yomralıoğlu, 1992:30). Yeni dağıtım yapılırken yine alan dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Yomralıoğlu'nun (1990, 1997:1) belirttiği gibi dağıtım ile ilgili hesaplamalarda "alan" yerine birim değeri esas alan yeni bir hesaplama şekline ihtiyaç vardır.

Türkiye'de çeşitli nedenlerle parçalanmış olan alanlarda uygulanan arazi toplulaştırması projelerinde, sorumlu kuruluşların mevcut teknik şartnameleri gereği Storie Index (Storie, 1937: akt: Sönmez, Sarı, Demirtaş ve Altunbaş, 2005: 426) metodu kullanılarak toprak derecelendirmesi yapılmaktadır. Zira toplulaştırma işleminin sonucunda herhangi bir arazi malikine verilen/verilecek olan yeni arazinin, bu malikin toplulaştırma öncesi sahip olduğu eski arazilerinin konumları ve üretkenlikleri bakımından en azından eş değerde olması hususu, toplulaştırma işleminin başarıya ulaşması açısından son derece önemlidir. Bu husus ise toplulaştırma işlemine tabi tutulacak her bir parselin öncelikle üretime yönelik kıymetlerinin, herhangi bir yöntemle ve objektif olarak belirlenmesi ile çok yakından ilişkilidir (Şenol, 1983; Yıldız, 1983; Kerr, 1990 akt: Sönmez vd. 2005). Bu amaçla, arazi toplulaştırması

gerçekleştirilen alanda derecelendirme işlemi yapılabilmesi için toprak tahlillerinin yapıldığı arazi sahiplerinin %80,6'sının bilgisi dâhilindedir (Tablo 1).

Tablo 1. Toplulaştırma Öncesi Arazi Sahiplerine Yönelik Bilgi Formu

Köy sınırları içerisindeki toplam arazi varlığınız nedir? (1)	0-200 da		
Köy sınırları içerisindeki araziler üzerinde kaç kişi çiftçilik yapmaktadır? (2)	1340 kişi		
En büyük arazi varlığına sahip olanın kaç dekar arazisi bulunmaktadır? (3)	200 da		
Sizce araziler sulama yöntemlerinin uygulanmasına imkân vermeyecek kadar parçalı mıydı? (4)	Evet % 87,1	Hayır % 9,7	Kararsız %3,2
Arazi toplulaştırmasını arazi sahipleri olarak sizler mi istediniz? Kim karar verdi? (5)	Evet % 54,8 Devlet	Hayır % 25,8	Kararsız %19,4
Toplulaştırma öncesi sizlerle bilgilendirme toplantısı yapıldı mı? Yapıldıysa nasıl? (6)	Evet % 71 Kahve toplantısı	Hayır % 25,8	Kararsız %3,2
Toplulaştırmanın gerçekleştirildiği yıl tarımsal üretim yapabildiniz mi? (9)	Evet % 0	Hayır % 93,5	Kararsız %6,5
Projenin başlangıç tarihi sizlere ne zaman? (11)	1 yıl önce		
Derecelendirme için toprak verimliliğine ilişkin toprak tahlilleri yapıldı mı? (13)	Evet % 80,6	Hayır % 12,9	Kararsız %6,5
Toplulaştırma yapılırken üretimden kaynaklanan ekonomik kaybınız kim tarafından nasıl karşılandı? (16)	Karşılanmadı		
Arazinizin aşağıdaki hangi neden ve nedenlerle parçalandığını belirtir misiniz? (24)			
Miras ve intikal yoluyla parçalanma	%90		
Hisseli ve bölünerek yapılan satışlarla parçalanma	%10		
Sermaye ve işgücü yetersizliğinden dolayı ortaklık yoluyla parçalanma	-		
Muhtelif amaçlarla yapılan kamulaştırmalar yoluyla parçalanma	-		
Tarım kesimindeki yüksek nüfus yoğunluğu baskısı	-		
Mera ve yaylak parçalanmaları	-		
Coğrafi ve topoğrafik konumdan dolayı oluşan parçalanmalar	-		
Drenaj kanallarının açılması toprak için yararlı mı? (25)	Evet % 87,1	Hayır % 3,2	Kararsız %9,7
Yeni parsellerin miras yoluyla parçalanması mümkün müdür? (29)	Evet % 41,9	Hayır % 48,4	Kararsız %9,7

Toplulaştırma projeleri her ne kadar olumlu sonuçlara hizmet etmesi için gerçekleştirilse de, toplumların istekleriyle örtüşmeyebilmektedir. Bu nedenle proje tamamlandıktan sonrası görüşlerin ortaya konulması beklenen faydayı ne kadar gerçekleştirildiği konusunda genel algının yansıtılmasında yardımcı olmuştur. Toplulaştırma tüzüğünün 7. maddesi; proje alanı içinde bulunan arazi malikleri ile köy veya belediye temsilcilerinin katıldıkları bir toplantı düzenlenerek proje ile ilgili bireysel ve kamu yararına yönelik isteklerin saptanmasını ve olanaklar ölçüsünde yerine getirilmesini öngörürken, arazi maliklerinin %64,5'lik gibi önemli bir bölümü isteklerinin dikkate alınmadığını belirtmişlerdir. Özellikle toplulaştırma sonrası araziler yeniden dağıtılırken ki arazi maliklerinin isteklerinin dikkate alınması konusunda %48,4 olumlu ve arazilerin eskisine oranla daha verimsiz yerlerde toplandığı (%58) gibi olumsuz algılar tespit edilmiştir. (**Tablo 2**). Arazi toplulaştırma çalışmalarında toplumun tüm kesimlerini memnun etmenin imkânsızlığı bilindiği için, arazi maliklerin isteklerinin olanaklar elverdiği ölçüde yerine getirilmesi hedeflenmiştir.

Arazi toplulaştırma tüzüğünün 9b maddesine göre; ev, ahır, samanlık, ambar, çalışır kuyu, bağ, zeytinlik, fıstıklık, çay ekim yeri, meyve bahçesi, kavaklık vb. sabit tesislerin bulunduğu arazi olanaklar ölçüsünde eski maliklerine verilmesi gerekmektedir. Buna istinaden arazi sahipleri arasında olası anlaşmazlıkları önceden bertaraf etmek için, köy yerleşim alanı ve imar planı dâhilindeki benzer alanlar toplulaştırma projesi dışında bırakılmıştır (**Şekil 4, tablo 2**). Çiftçilerin %77,4'ü, toplulaştırma alanı içerisinde kalan buna benzer arazilerin de eski maliklerine verildiğini belirtmiştir(**Tablo 2**).

Şekil 4. Denizli Acınayam Yasildere Toplulaştırma Sonrası Parselasyon

Kaynak: Denizli İl Özel İdaresi Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü, 2013

Toplulaştırma öncesi 1783 parçadan 13 677 dönümden oluşan toplam tarım arazisi, proje sonunda 1295 parça ve 12 494 dönümden oluşmuştur. Toplulaştırma esnasındaki yol, drenaj ve su kanalları için yapılan %8,5'luk kesitler nedeniyle toplam arazi varlığında bir azalma söz konusu olmuştur. İl Özel İdaresi Tarım Müdürlüğü'nden edinilen bilgiye göre parsellerin dağıtımı yapıldıktan sonra, arta kalan 51 dönüm arazi köy tüzel kişiliğine tescil edilmiştir (Marım, 2103). Bu konuda arazi maliklerinin bir bilgisinin olmadığı (%71 cevapsız bırakmış), yalnızca % 16'lık kesim bu konuda haberdar olduğunu belirtmiştir (Tablo 2). Ancak arazi miktarı konusunda bir fikir beyan etmemişlerdir.

Arazi toplulaştırma projelerindeki asıl amaç, çok parçalı arazilerin optimum kullanım büyüklüğünde yeni parselasyonunu gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda, arazi maliklerinin %67,7'si proje sonrası arazilerinin parça sayısının azaldığını, %32,3'ü de herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Değişmediğini belirtenlerin büyük arazi sahipleri olduğu ve yeni parsellerin ortalama 10 dönüm olduğu dikkat edilirse önemli ölçüde bir düzenleme gerçekleştiği söylenebilir. Arazi maliklerinin %96,8'i arazilerinin toplam alanlarında azalma olduğunu belirtmiş olması normal olarak karşılanması gerekir (Tablo 2). Çünkü toplulaştırma çalışmaları esnasında yol, su ve drenaj kanalları için genel olarak %8,5'luk bir kesinti olmuştur.

Tablo 2. Toplulaştırma Sonrası Arazi Sahiplerine Yönelik Bilgi Formu

Proje kapsamında çiftçiler olarak sizlerin istekleri dikkate alındı mı? (7)	Evet % 35,5	Hayır % 64,5	Kararsız %0
Toplulaştırma kapsamında köyünüzde sizce neler yapıldı? (8)	Kanallar, yollar, tesviye,		
Toplulaştırma sonrası araziler dağıtılırken sizlerin istekleri dikkate alındı mı? (10)	Evet % 48,4	Hayır % 41,9	Kararsız %9,7
Arazilerinizin eskisine göre daha verimli bölgede topladığına inanıyor musunuz? (12)	Evet % 32,3	Hayır % 58	Kararsız %9,7
Bağ bahçe gibi alanlar yine eski sahiplerine verildi mi? (14)	Evet % 77,4	Hayır % 16,1	Kararsız %6,5
Arazilerin dağıtımı sonrası köy tüzel kişiliği için tescil edilen araziler var mı? (15)	Evet % 16	Hayır % 12,9	Kararsız %71
Arazilerinizin parça sayısı nasıl değişti (17)	Azaldı %67,7	Arttı %0	Değişmedi %32,3
Arazi varlığınız toplamda dekar olarak nasıl değişti? (18)	Azaldı %96,8	Arttı %0	Değişmedi %3,2
Toplulaştırma sonrası tarımsal üretiminizde artış oldu mu? (19)	Evet % 35,5	Hayır % 51,6	Kararsız %12,9
Arazilerin toplulaştırmasından genel olarak memnun musunuz? (20, 30)	Evet % 67,7	Hayır % 19,4	Kararsız %12,9
Toplulaştırma sonrası arazilerin kullanımı ve sulaması kolaylaştı mı? (21)	Evet % 71	Hayır % 9,7	Kararsız %19,4
Sulanabilir arazi varlığınızdaki değişim? (22)	Azaldı %0	Arttı %100	Değişmedi %0
Arazilerinizin içerisindeki yabancı otlarda artış veya azalma oldu mu? (23)	Azaldı %6,4	Arttı %100	Değişmedi %6,4
Daha geniş alanlarda tarım yapma ve üretim artışı sağladı mı? (26)	Evet % 71	Hayır % 22,6	Kararsız %6,5
Giderleriniz toplulaştırma öncesine göre azaldı mı?(gübre, petrol) (27)	Evet % 67,7	Hayır % 19,4	Kararsız %12,9
Ulaşım ve yakıt tasarrufu sağladı mı? (28)	Evet % 83,9	Hayır % 6,5	Kararsız %9,7
İyi ki toplulaştırma gerçekleşti diyebilir misiniz? (30)	Evet % 71	Hayır % 19,4	Kararsız %9,7

Arazi toplulaştırması basit olarak, bir kişiye ya da tarımsal işletmeye (tarım yapan aileye) ait dağınık durumda, şekilleri işlemeye uygun olmayan tarım parsellerinin, bir araya getirilmesi işlemidir. Fakat arazi toplulaştırmasının amacı; yalnızca parçalanmış arazilerin birleştirilmesi olmayıp, birim alandan maksimum düzeyde verim elde etmek ve işgücü verimliliğini artırmak için tarımın bütün kollarında gerekli iyileştirmenin yapılmasını ve çiftçilerin yaşam standartlarını yükseltecek teknik, sosyal ve kültürel tedbirlerin alınmasını amaçlamaktadır.

Dalaman Çayının ana kolu olan Gireniz Deresi'nin sularının toplandığı Gölhisar-Yapraklı Barajı'nda toplanan sulama suyunu taşıyan sulama kanalları 1991 yılında hizmete girmiştir. Böylece Ali Vehbi Efendi'nin "...Bil'hassa Dalman çayının mecrasında Darıveren'in (Damlâmca) Süleyman Bükü denilen ve Irmak vadisinin darlaştığı yerde yapılacak bir sed (Baraj) ile sular şişirildiği takdirde Kumaoşarının batısından açılacak bir

kanal vasıtasıyla bu köyden başlayarak Gümüş, Yazır, Dodurga, Yumrutaş, Dereköy(Yeşildere) köyleri tarlalarının tamamen sulanması tahtı temine alınmış (gerçekleşmiş) olacaktır ...” (Ali Vehbi, 1951:7), sözü kırk yıl sonra 2008 yılında Yeşildere arazi toplulaştırma çalışması ile birlikte yaşama geçirilmiştir.

Bu amaçla, tarımsal üretim artışı, sulama imkânlarındaki gelişme, toprağın işlenmesi ve verim artışı için gerekli zorunlu ekonomik giderlerdeki değişim, arazi maliklerinin genel memnuniyet düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler göre; arazi maliklerinin %71’i toplulaştırma çalışmalarının daha geniş alanlarda tarım yapma, arazi kullanımı ve sulama imkânlarında kolaylık ve üretim artışı sağladığını belirtmiştir. Sulanabilir alanların artışı konusunda herkes hem fikirdir. Ancak tarım toprakları üzerindeki yabancı otların artışı konusunda da ortak görüş ortaya koymuşlardır. Bunun nedenlerinin başında toprakların düzleştirme işlemi sırasındaki arazi sınırlarındaki yabancı ot tohum ve köklerinin tüm alana yayılmış olması gelmektedir. Çiftçilerin %67,7’si arazilerin işlenmesi ve verim artışı için gerekli zorunlu harcamalarının azaldığını ve %83,9’u ulaşım ve yakıt tasarrufu sağladığını belirtmiştir (Tablo 2).

Arazi toplulaştırması yapıldıktan sonra toplulaştırmadan memnun olmayan çiftçilerin oranı 19,4’lük bir yüzdeye sahiptir. Olumsuz bulmalarının nedenleri arasında, toplulaştırma sonrası mevcut toprak varlıklarının azalması ve toplulaştırmanın yapıldığı yıl tarımsal üretim kaybı ve bundan kaynaklanan zararlarının karşılanmaması sayılabilir. Fakat çiftçilerin önemli bir kısmı (%71) sulama, ulaşım (Şekil 5, tablo 2), yakıt tasarrufu, gübreleme ve araziyi kullanma kolaylığından dolayı toplulaştırma sonrası düzenlemeleri genelde olumlu bulduklarını belirtmektedirler. Bu nedenle ekonomik olarak sulanabilir tarımsal arazilerin suya kavuşturulması için yapılacak toplulaştırma çalışmaları önem arz etmektedir.

Şekil 5 Yol ve Sulama Kanalları

Toplulaştırma çalışmalarındaki olumlu algıların oransal olarak yüksekliği ve tarımsal üretime katkıları göz ardı edilemeyecek kadar yüksek olmasına karşın, daha önceki yıllarda yakın çevrede gerçekleştirilen projelerinin bu günkü durumları dikkate alınarak, gelecek yıllara ilişkin bazı endişelerin de paylaşılması gereği duyulmuştur.

Acıpayam ilçesi Yeşildere kasabasında toplulaştırma yapılmadan önce Kumafşarı ve Dodurgalar kasabalarında da toplulaştırma yapılmıştır. Yapılan toplulaştırma sonrasında, arazideki bozulmalar miras ve intikal yoluyla, hisseli ve bölünerek yapılan satışlarla parçalanma devam etmiştir (Şekil 6 ve 7). Yeşildere'deki çiftçilerin de % 90'lık bir kesimi, arazideki bozulmayı bu nedenlere bağlamıştır (Tablo 1). Aslen, bugün yürürlükte bulunan, 22.11.1984 tarihli ve 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanununun da ise, uygulama alanı ilan edilen reform bölgelerinde, tespit edilen dağıtım normunun (asgari isletme büyüklüğünün) altında bir parçalanmaya izin verilmemektedir. Ancak, buna rağmen toprakların parçalanmasının tehlikeli boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni olarak da Medeni Kanunun eşit paylaşımı öngören miras sistemi gösterilmektedir.

Kuskusuz eşit bir paylaşımı öngören miras sistemi, toprakların kuşaktan kuşağa giderek bölünmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum ise tarım kesiminde artan nüfus baskısıyla birlikte büyük sakıncalar oluşturmaktadır. Tarım kesimindeki nüfusa başka alanlarda çalışma imkânları bulunmadığı sürece parçalanma riski her zaman olacaktır.

Ayrıca toprakların alım-satımı konusunda isletme genişliği açasından yasal bir sınırlandırma ve denetim de yoktur. Tümüyle toprak sahibinin isteğine bağlı olan bu durum için de yasal düzenlemelerin olmaması önemli bir eksikliktir.

Şekil 6 Kumafşarı Arazi Toplulaştırması

Şekil 7 Dodurgalar Arazi Toplulaştırması

SONUÇ

Dalaman Çayının ana kolu olan Gireniz Deresi'nin sularının toplandığı Gölhisar-Yapraklı Barajı'nda toplanan sulama suyunu taşıyan sulama kanalları 1991 yılında hizmete girmesiyle, kanal sistemi Kumavşarı, Gümüş, Yazır, Yukarı Dodurga, Aşağı Dodurga, Yumrutaş, Dereköy (Yeşildere), Garkın, Corum arazilerini sulayacak şekilde tamamlanmıştır. Bu araziler üzerinde uygulanan arazi toplulaştırması projenin bir anlamda sulama projesinin bir tamamlayıcısı olmuştur. Toplulaştırma işlemleri tamamlanan ve sulama imkânına kavuşan arazilerde, ürün çeşitliliğinin artması ve dönüm başına alınan verimin yükselmesi beklentisi oluşmuştur.

Yeşildere'deki bu arazi toplulaştırma ve arazi düzenlemeleri yoluyla;

- Yeni kadastro belgeleri oluşturulması,
- Arazi toplulaştırma içinde parsel için hukuki mülkiyet raporlar düzenlenmesi,
- Arazilerin parsel gruplandırılması,
- Parsel alanında büyüme olmasına karşın toplam arazi varlığında azalma,
- Her parsel için yol ve sulama olanağı sağlanmıştır
- Tarımsal üretimdeki verimlilik artışı, beklenin aksine gerçekleşmemiştir,
- Arazi sahiplerinde genelde yüksek memnuniyet
- Yeni koşullarda arazi değerlerinde ve köylülerin farkındalığında artış gerçekleşmiştir.

Arazi toplulaştırması kırsal alanların geleneksel sorunlarına mantıksal yanıttır. Ancak, hukuku ve politikasının içeriği yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir geçim üzerindeki etkinliği konusunda bir şüphe bulunmaktadır. Asıl olan toplulaştırma sonrası bu topraklar üzerinde sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkeleri ne kadar uygulanabilecektir. Arazi toplulaştırma, tarımsal potansiyeli olan Yeşildere'de önemli

bir adımdır. Ancak, adımın kendisi, yoksulluğun ve göçün azaltılmasını garanti etmeyecektir. Çünkü arazi sahiplerinin yüzde 60'dan fazlasının arazi varlığı 30 dönümden daha küçük alanlardır. Bu durum ise toplulaştırma işleminin uzun vadeli çözüm olmaktan uzak olduğunun bir göstergesidir.

Diğer yönüyle, mevcut arazi toplulaştırma prosedürünün bütün özelliklerini korumaya ağırlık verileceği açıktır. Bu ise arazi toplulaştırma projelerinin siyasi karara dayalı bölgesel kalkınma programlarının hedeflerine eklenti olacak anlamı taşır ve arazi toplulaştırma daha çok bu programların uygulama aracı olacaktır. Arazi toplulaştırma ve kalitesinin artırılması açısından bakıldığında çeşitli projelerin ön çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) ve sosyal etki değerlendirmesi (SED) üzerinde durulmalıdır. Arazi toplulaştırmanın niteliğini yükseltmeye yönelik bu tür çabalar arazi toplulaştırma projelerinin şeffaflığı artıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKŞİT, S. (2004), "Tarımsal Topraklarda Sürüm Yöntemi İle Çizgi (Rill) Erozyonu Arasındaki İlişkinin Analizi", Gazi Eğitim Fakóltesi Dergisi, Cilt 24, Sayı:1, Ankara
- AKŞİT, S. (2003), "Damla Erozyonu ile Tarımsal Topraklarda Sürüm Yöntemi Arasındaki İlişkinin Analizi", Gazi Eğitim Fakóltesi Dergisi, Cilt 23, Sayı:1, Ankara
- ALTINTAŞ, G., AKÇAY, Y. (2009), "Arazi Toplulaştırma Uygulamalarında Üreticilerin Toplulaştırmaya Bakış Açılarını Etkileyen Faktörler (Tokat-Erbaa Örneği)", Tarım Ekonomisi Dergisi, 15(1) 35-43
- Arazi Toplulaştırma Çalışmaları, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, <http://www.tarimreformu.gov.tr/Icerik.aspx?MenuID=225>(Erişim tarihi 14.09.2012).
- BACKMAN, M. (2002). Rural Development by Land Consolidation in Sweden. *Paper, FIG XXII International Congress. Washington, D.C. 19.-26.4.2002, 12 p.*
- BOYRAZ, Z. ÜSTÜNDAĞ, Ö. (2008), "Kırsal Alanlarda Arazi Toplulaştırma Çalışmalarının Önemi", e-Journal of New World Sciences Academy, Cilt: 3, Sayı: 3.
- DEMİREL, Z. (1999), **Arazi Toplulaştırma**, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım – Yayım Merkezi, 2. Baskı, İstanbul.
- Denizli Acıpayam Yeşildere Arazi Toplulaştırması Parselasyon Haritası, Denizli İl Özel İdaresi, Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü, 2013.
- ERDOĞAN, İ. (2003)**Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum**, Erk Yayınları, ISBN:975931 30 30, Ankara.
- FRİZZELL, R. (1979), The Valuation of Rural Property. Lincoln College, New Zeland.

- KARASAR, N. (2012), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, ISBN:9786055426583,Ankara.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1443.html> (Erişme tarihi 23.09.2012)
- MARIM, R. (2013), Yeşildere Arazi Toplulaştırması, 12.02.2013 tarihli E-posta bilgisi ramazanmarim@hotmail.com, Denizli İl Özel İdaresi, Tarımsal Hizmetler Müdürlüğü.
- PARLAK, Z. (2010), “Yaşanabilir Bir Kırsal Oluşturmak Arazi Toplulaştırması”http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/b_Kirsal_alan_arazi_toplulastirma_ziya_parlak%20.pdf, (Erişim tarihi: 07.08.2012).
- SONNENBERG, J. (2002). Fundamentals of Land Consolidation as an Instrument to Abolish Fragmentation of Agricultural Holdings. *Paper, FIG XXII International Congress. Washington, D.C. 19.-26.4.2002, 12 p.*
- SÖNMEZ, N.K., SARI, M., DEMİRTAŞ, E. IŞIL, ALTUNBAŞ, S. (2005), “Arazi Toplulaştırmasında Kullanılan Farklı Toprak Derecelendirme Yöntemlerinin Karşılaştırılması”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 18(3), 425-435
- ŞEN, E. (1988), “Kırsal Çevrede Gecekondulaşma” Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:4, İzmir
- TENKANEN, A. (1994). Environmental Aspects of Land Consolidation. *Commission 7/Paper TS 704.3. FIG/XX Congress, Melbourne Australia 1994, 12 p.*
- TULUKCU, E., ÇAĞLA, H. (2005), “Çumra Tarımı ve Arazi Toplulaştırması”,Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Teknik-Online Dergi, Cilt 4, Sayı:1, Konya
- ULGER, N.E. ve ÇAY, T. (2012) An Assessment about Land Consolidation in Turkey, *Knowing to manage the territory, protect the environment, evaluate the cultural heritage Rome, Italy, 6-10 May 2012*
- VEHBİ A. (1951), **ACIPAYAM - Garbikaraağaç Halkının Asırlık Tarihçesi ve Köylerimize Serpilen Maarif Işığının Temeli Yüreğil’de Nasıl Kuruldu**, Çankaya Matbaası, Ankara.
- VITIKAINEN, A. (2004), An Overview of Land Consolidation in Europe, *Nordic Journal of Surveying and Real Estate Research VOL 1, p. 25-44, 2004*
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** Seçkin Yayıncılık, Ankara
- YOMRALIOĞLU, T., (1997) Eşdeğer İlkesine Dayalı Arsa ve Arazi Düzenlemesi Modeli, *JEFOD Kentsel Alan Düzenlemelerinde İmar Planı Uygulama Teknikleri, Sayfa: 139-152, Trabzon*

YOMRALIOĞLU, T., (1992), "Arsa ve Arazi Düzenlemesi için Yeni bir Uygulama Şekli", Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yayın Organı, No.73, s.30-43, Ankara.

YOMRALIOĞLU, T. (1990), "The Development of a Computer-Based Urban Land Readjustment System," A PhD Research Proposal, Department of Surveying, University.of NCL, Nevvcastle upon Tyne, UK.